

О. І. КОПИЛЮК, Н. М. СУХОЛИТКА

ВДОСКОНАЛЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ ПРАЦІ І ВИРОБНИЦТВА — ВАЖЛИВИЙ НАПРЯМ НАУКОВО-ТЕХНІЧНОГО ПРОГРЕСУ

Підвищення ефективності поліграфічного виробництва, збільшення доходу підприємства в умовах переходу на повний господарський розрахунок і самофінансування нерозривно пов'язані з інтенсифікацією, прискоренням науково-технічного прогресу (НТП). Це пред'являє все більш високі вимоги до організації праці і виробництва, особливо до їх місця і ролі в НТП.

В сучасному суспільному виробництві наступив такий період, коли успішне вирішення проблем організації зумовлюють реалізацію можливостей прискорення НТП і масштаби економічного росту.

Прискорення НТП залежить від багатьох умов технічного і соціально-економічного характеру. Першочергове значення належить тим, які є безпосередніми носіями НТП. У сучасне поняття НТП поряд з планомірним і неперервним процесом розвитку науки і техніки включають вдосконалення організації праці і виробництва. Але такого вдосконалення технічних засобів неможливо досягти, не враховуючи організаційних форм праці і виробництва, в рамках яких вони використовуються. Організація створює умови для розвитку знарядь і засобів праці, а останні, розвиваючись, зумовлюють розвиток і вдосконалення організації праці і виробництва. Отже, організація праці і виробництва, з одного боку, знаряддя, засоби виробництва і технологія, з другого, в своєму розвитку безпосередньо по-

в'язані, зумовлені і органічно поєднані. При цьому в сучасній економічній науці підкреслюється відносно самостійна роль організації виробництва в підвищенні його ефективності.

Слід підкреслити, що організація, як всі економічні науки, вивчає виробничі відносини у взаємозв'язку з виробничими силами і, зокрема, з технікою виробництва в конкретних виробничих умовах. Вона покликана вивчати взаємовідносини і зв'язок людей в процесі їх спільної праці на основі соціально-економічного і трудового вмісту сукупного виробничого процесу в поєднанні з використанням в ньому засобів і предметів праці.

Таким чином, організація праці і виробництва — самостійний напрям НТП, важливий фактор інтенсифікації виробництва. Інтенсифікація виробництва — один з основних шляхів прискорення темпів економічного розвитку нашої країни. Серед факторів економічного зростання, як зазначалося, важливу роль відіграють організаційні і технічні. Організаційні забезпечують інтенсифікацію використання кожного з елементів виробництва і перш за все засобів і знарядь праці, їх оптимальну комбінацію в процесі виробництва. Технічні фактори відображають розвиток технічної бази виробництва, її кількісне і якісне зростання.

Інтенсивні методи ведення господарства потребують економічного обґрунтування технічних рішень і раціональної організації виробництва. Без досконалої організації належного ефекту не дають ні капітальні вкладення, ні нова техніка, ні самовіддана праця робітників.

Отже, в сфері матеріального виробництва об'єктивно необхідні певні співвідношення між технікою і організацією. Технічні і організаційні фактори зростання економіки носять альтернативний характер і в практиці господарювання виникає необхідність варіювання ними. При цьому не можна не призначити того факту, що організаційні заходи по вдосконаленню виробництва менш капіталомісткі і швидше дають економічний ефект.

Впровадження нової техніки і технології веде до збільшення капіталовкладень. Автоматизоване устаткування характеризується високими техніко-економічними показниками і одночасно підвищеною вартістю, тому якісне вдосконалення техніки — тільки один бік питання, другий — покращення використання цих якостей, забезпечення економії живої і уречевленої праці, економічної ефективності використання нової техніки. Якими б досконалими не були знаряддя праці з точки зору їх потужності, продуктивності, надійності і довговічності, ефективність їх застосування може бути невисокою, якщо в процесі виробництва вони будуть використані на низькому організаційному рівні.

Тому процес прискорення НТП повинен базуватися на єдиній техніко-організаційній політиці розвитку виробництва. Необхідно проводити детальний аналіз об'єктів застосування нової техніки і технології згідно з критеріями соціально-еконо-

мічної необхідності, а не тільки з позицій технічного здійснення.

Прогресивні техніка, технологія, комплексна механізація і автоматизація перш за все необхідні там, де є потреба різкого підвищення продуктивності праці, здійснення соціальних перетворень, вдосконалення виробничого процесу, зокрема багатостадійного і багатоопераційного, виробничої структури, скорочення тривалості виробничого циклу і на цій основі досягнення високої їх результативності. Не менш важливим при високому технічному рівні виробництва є вивчення можливостей підвищення ефективності виробництва за рахунок організаційних факторів, які є менш капіталомісткими.

По-перше, це скорочення втрат робочого часу протягом зміни, які за даними спостережень, проведених на поліграфічних підприємствах, становлять 15—16% змінного фонду часу. Наявні також втрати цілоденного фонду робочого часу, особливо викликані низькою технологічною, плановою дисципліною і недоліками господарського механізму. Ці резерви є першочерговими для нарощування темпів розвитку виробництва.

По-друге, значні організаційні резерви пов'язані зі скороченням непродуктивних витрат праці шляхом кращого її розподілу і кооперації, вдосконалення організації і обслуговування робочих місць, застосування передових методів і прийомів праці. Як показує практика, за рахунок цього фактору продуктивність праці на поліграфічних підприємствах може бути підвищена на 20% при низькій капіталомісткості цих заходів. Важливим інструментом цього зростання є атестація і раціоналізація робочих місць, а також вдосконалення нормування праці. Так, на 1 крб. витрат економічна ефективність заходів наукової організації праці дорівнює 1 крб. 62 коп., а ефективність від вдосконалення нормування і оплати праці 9 крб. 62 к.

По-третє, резерви зростання продуктивності праці закладені в нових формах її організації — колективних (бригадних). Як показав досвід багатьох передових бригад, результативність їх функціонування закладена у внутрішніх властивостях колективної праці — робота за єдиним нарядом, особливо в умовах госпрозрахунку і підряду, взаємозамінність, суміщення трудових функцій, бригадне самоуправління. При цьому максимальна віддача від бригадних форм організації праці забезпечується в умовах перебудови всієї виробничої структури стосовно до бригад як основної форми організації. А це потребує комплексного підходу до вдосконалення організації праці і виробництва. І нарешті, якісно новими є резерви підвищення ефективності праці на основі використання організаційних факторів, пов'язаних з нормалізацією інтенсивності праці і її умовами.

Низький організаційно-технічний рівень на окремих операціях основного і допоміжного виробництва призводить до зростання ступеня важкості праці, незадоволення умовами праці і до підвищення плинності кадрів, яка на окремих поліграфічних підприємствах досягає 18—20%. Недостатня увага питанням

покращення умов праці приділяється і при технічному переозброєнні, реконструкції, а також при впровадженні нової техніки і технології. Це свідчить про необхідність докорінних змін в управлінні умовами праці і переходу від витрат на компенсацію і пільги за незадовільні умови до обгрунтованого планування коштів на їх покращення.

Планування заходів по новій техніці і технології повинно базуватися на даних аналізу реальних досягнень виробництва, а також обмежень організаційного і соціально-економічного характеру, які впливають на ефективність їх використання. Так, запроваджені на поліграфічних підприємствах високопродуктивні автоматичні електронні комплекси, агрегати і потокові лінії по виготовленню книг використовуються не на повну потужність, що знижує ефективність виробництва. Основними причинами цього є низький коефіцієнт змінності роботи, недоліки в організації видавничо-поліграфічного процесу, недостатня підготовка кадрів для обслуговування даного устаткування і недостатнє його завантаження у виробничих умовах окремих підприємств.

Для забезпечення високої ефективності використання нової техніки і технології необхідний єдиний організаційно-технічний підхід уже на стадії їх створення, що потребує в техніко-економічні показники паспорта додатково ввести такі дані: 1) найбільш ефективна форма організації праці, що забезпечує оптимальне використання виробничої потужності при типових технологічних маршрутах; 2) рівень кваліфікації і професійної освіти робітника; 3) характеристика оптимальних умов праці. Це означає, що одночасно з новою технікою необхідно проектувати принципово нову організацію праці і виробництва, яка, в свою чергу, пред'являє певні вимоги до техніки, що дасть змогу врахувати сукупність технічних, економічних, психофізіологічних і соціальних умов її використання.

Підвищення ролі вдосконалення організації праці і виробництва, їх місця в прискоренні НТП є передумовою досягнення максимально можливої соціально-економічної ефективності виробництва.

1. Полный хозяйственный расчет и самофинансирование: Сб. документов. М., 1988. 2. *Машталір Р. М.* Прискорення соціально-економічного розвитку видавничо-поліграфічного комплексу // Поліграфія і видавнича справа. 1986. Вип. 23. 3. Политическая экономия: Учебник для вузов. М., 1988. 4. *Сухолипка Н. М., Холод З. М.* С ориентиром на ускорение. К., 1988.

Стаття надійшла до редколегії 25.02.89